הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת בבא בתרא - דף קכג

עיונים על הדף

החרב והקשת - תפילה ובקשה.

הביאה הגמ' הראיה שיוסף קיבל פי שניים בחלקים מהפסוק "ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי" וביארה הגמ' שאין הכוונה בחרב וקשת לפי שפוטו של מקרא אלא הכוונה בתפילה ובקשה.

וכך מתרגם שם התרגום בצלותי ובעותי. ובחידושי הגרי"ז על התורה ביאר הענין מה השייכות בין תפילה ובקשה לחרב וקשת. וכך, יש חילוק בין "חרב" ל"קשת" באופיים ובסגנון המלחמה בהם. "חרב" הוא חפץ שבעצמו חותך והורג. "קשת" אין בה מאומה, אלא יש בחיצים כח להזיק, אולם החיצים לכשעצמם אין בהם חדות עד שיזיקו, אלא הכח המרוכז בתעופתם הוא זה שמזיק. מאידך החרב היא חדה לכשעצמה כל נגיעה קלה בלהב יכול להזיק.

והנמשל לתפילה כך, יש ב' סוגים של תפילות. א. שורש התפילה שקבעו אנשי כנסת הגדולה, תפילת שמונה עשרה. ב. התפילה שכל אחד ואחד מבקש על צרכיו כפי מה שזקוק לו. והחילוק בין הדברים למדנו לעיל *(קטז, א)* כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, יש מצבים שבהם רק תפילת החכם יכולה להועיל, לא כל אחד שיבקש כבר יענוהו משמים, תפילה פרטית על דבר מסויים צריך את הכח את העוצמה של "ילך לחכם".

ועל ב' העניינים אמרו "חרב" ו"קשת", "בחרבי" היינו "בצלותי", התפילה היא דבר קבועה כמו תפילת שמונה עשרה, וזה דומה לחרב שהתפילה עצמה יש לו כל לפעול בתכלית ואינה תלויה באדם המתפלל, זה התקנה שתיקנו אנשי כנסת הגדולה, כדרכו של החרב הוא בעצמו פועל אין צריך להחזיקו דווקא אדם חזק אין צריך להפעיל לחץ וכד', הוא בעצמו פועל ומושיע.

"קשתי" "בעותי", לפעמים צריך את הבקשה המיוחדת התפילה על דבר פרטי, כאן תלוי מי המחזיק בקשת, באיזה אופן יודע לכוון את מהלך החיצים, באיזה כח ימתח את הקשת כדי שהחיצים יעופו למקומם המדוייק, כאן צריך "ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים" לא כל תפילה אצל כל אדם תתקבל בדיוק כמו אצל החכם.

ה"שם משמואל" *(חיי שרה, תרע"ב בתוספת לרח' כסלו)* מביא מאביו זצק"ל, כמו הקשת כל כמה שהיא מתוחה ביותר לאחור היא מורה את החץ לפנים בכח גדול מאד עד שהחץ בוקע את האויר והולך למרחוק ביותר, כן היא התפלה, כל כמה שהלב נרגש ומתעטפת עליו נפשו ביותר עד שהלב קטן מהכיל ומתפרצת התפלה מתוך לבו כחץ מקשת, אז תפילתו בוקעת ועולה למעלה למעלה ביותר.

(ועיי"ש איך מבאר את תפילת חנה ומדוע חשבה עלי לשכרה, ומדקדק את תשובת חנה "אשה קשת רוח" ורומז שקשת - קושי, כלשון קשת - מלחמה. ועיי"ש)

איך יתכן שרחל מסרה את הסימנים?

מבארת הגמ' שהצניעות שהייתה ברחל, שמסרה את הסימנים ללאה. שרחל חששה מרמאותו של אביה, ולאחר דין ודברים עם יעקב אבינו נתן לה יעקב סימנים. וכאשר ראתה רחל שלבן שולח את לאה להינשא ליעקב מסרה לה את הסימנים כדי שלא תתבייש. וכל המעשה צריך בירור, הגמ' מפליגה בגודל הצניעות שהיה ברחל, אמת! הדבר דורש כוחות נפש על טיבעיים לגלות את הסימנים שנתן לה יעקב אבינו, ובאותה עת היה צד גדול שתנשא לעשו, הרי לא היה בטוח באותה עת שיעקב יהיה עוד שבע שנים. ובאמת מעשה גדול לתת ללאה את הסימנים, אבל איך יתכן שהפרה את ההסכם עם יעקב?

ביותר, הרי כל מה שיעקב נתן לה סימנים היות ורחל סיפרה לו שאביה רמאי, ויתכן שהוא יחליף אותה בלאה - אחותה הגדולה, ולכן יעקב נתן לה סימנים, אך ורק כדי שאביה לא יחליפנה ולא ימירנה, א"כ מדוע עתה אומרת ללאה את הסימנים, הרי כל הסימנים באו מחמת שהיא אמרה ליעקב שיש צד שיקרה משהו.

בכל הענין הנ"ל וביאור מסירת הסימנים וכו' - בספר "לב שלום" מדרשותיו של דודי זקני המגיד רבי שלום שבדרון זצ"ל. ונביא את אחד מהמהלכים הנמצאים שם.

מבואר במדרש באיכה, שבשעה שהחריב הקב"ה את ההיכל והגלה את עם ישראל, עמדו אבות העולם לבקש רחמים על בניהם - עם ישראל, אברהם ויצחק הזכירו את העקדה, יעקב הזכיר שמסר עצמו ביד עשו להגן על בניו, משה הזכיר שהיה רועה נאמן לעם ישראל, ולא נענו. באותה שעה קפצה רחל והזכירה לפני בורא עולם את מעשה מסירת הסימנים ללאה אחותה, מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה, אמר, בשביל רחל אני מחזיר את ישראל למקומן.

וביארו בעלי המוסר, מעשה עקדה וכו', הם נסיונות של שעה, של זמן מסויים. אולם רחל כל חייה נתנה ללאה, לא רק באותה שעה של מסירת הסימנים, אלא לעולם נתנה ללאה את ההרגשה שהיא עצמותו של הבית, כפי שאמרה תורה שלאה אומרת "המעט קחתך את אישי ולקחת גם את דודאי בני", לאה באה בטענה שרחל לקחה ממנה את יעקב!!! במקום שרחל תזכיר לה את ענין הסימנים, - - - רחל שותקת, ומסכימה עם לאה בטענתה, ואומרת לה "לכן ישכב עמך הלילה תחת דודאי בנך", לא רק שלא מזכירה לה את ההיסטוריה, אלא נותנת לה את ההרגשה שהיא צודקת. זה נסיון חיים, ולזה זכו עם ישראל בשבו בנים לגבולם.

אבל כאן הפלא יהיה הפוך!!! לאה! היתכן, אחרי שרחל נתנה לה את הסימנים, היכן הכרת הטוב, מה זה הטענה הזו "המעט קחתך"???!!!

ביאר רבי שלום זצ"ל, מבואר בדעת זקנים מבעלי התוס', שהסימנים היו ג' מצוות של האשה "נדה" "חלה" "הדלקת הנר". ולשון הגמ' והמדרש שרחל "מסרה" את הסימנים, מה הכוונה "מסרה", היא גילתה את הסימנים, למה הזכירו בלשון מסירה.

אלא, הסימנים שנתן יעקב לרחל, הוא לימד אותה את הלכות הבית היהודי, ג' המצוות השייכות לכל בת ישראל, ואמר לה יעקב, תלמדי את אלו ההלכות ובלילה אשאל אותך שאלות על אותם ההלכות, ואלו יהיו הסימנים. הוא לא ביקש ראיות שהיא רחל, אלא ידיעת ההלכה של הבית היהודי. רחל שגילתה ללאה, היא בכלל לא "גילתה" סימנים, היא מסרה לה ולימדה אותה הלכות בת ישראל, ללא קשר למה שעתיד יעקב לשאול וכו', כאשר ראתה רחל, שאביה לבן מתכונן לשקר את יעקב, מיד לימדה את אחותה הלכות שכל בת ישראל צריכה לדעת, כאשר יעקב שאל את לאה בלילה את ההלכות היא ידעה!

ו... לאה לא ידעה שיש כאן סימנים, זה הצניעות שהייתה ברחל, שבכלל לא סיפרה שיש סימנים, ולעולם שמרה דבר זה בסוד, ולכן יכלה לאה לטעון "המעט קחתך" כי רחל לא נתנה לא ההרגשה שעשו עמה חסד. *(ועיי"ש בארוכה בכל העניין)*

סיכום הדף

נושא: פי שניים בבכור. בכורה ליוסף.

"**לתת לו פי שניים**" איך מחשבים את חלק הבכורה האם ע"פ יחס של **עוד חלק נוסף**, כגון 5 אחים יחלקו את הנכסים ל6 חלקים והבכור יקבל 2 חלקים, **או יחס הבכור פי שניים בכל הנכסים**, היינו יחלקו את הנכסים ל3 חלקים הבכור יקבל 2 חלקים ושאר האחים יתחלקו בנותר. **דנה הגמ'** האם נדמה את חלק הבכורה **לאופן שמתחלק עם אח אחד בלבד**, שמקבל 2/3 מכלל הנכסים, או שנדמה **לחלוקה שיש בה כמה אחים** ויקבל רק 2 חלקים. **מבארת הגמ'** שאמרה תורה "והיה ביום הנחילו **את בניו**" למדנו שעיקר הנחלה תעבור לשאר האחים ולא לבכור, **מכאן** שמקבל הבכור תוספת של עוד חלק. **ואם תרצה לומר** שפסוק זה מלמד **כשיטת רבי יוחנן בן ברוקה** שיכול האב להעביר נחלה מחיים, **נאמר** "ובני ראובן בכור ישראל **כי הוא הבכור** ובחללו יצועי אביו נתנה בכרתו לבני יוסף בן ישראל **ולא להתיחש לבכרה**", קיבל פי שניים בחלקים ולא ביחס לכל הירושה, **א"כ האמור בפרשת הבכור** מקבל פי שניים בחלקים, ואם תאמר שאין ללמוד מהמילה "**בכרתו**", נאמר "כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו **והבכרה** ליוסף", **ולומדים** לאמור בפרשת בכורה "**לו משפט הבכורה**" שהכוונה לפי שניים בחלקים. **והראיה** שיוסף קיבל פי שניים בחלקים "ואני נתתי לך **שכם אחד** על אחיך אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי" והכוונה בתפילה ובקשה, **מבואר** בפסוק שקיבל יוסף חלק אחד נוסף, **ושאל ר"פ את אביי** אולי קיבל עף אחד נוסף, **אמר לו** הרי אמור "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי", **מבואר** ששבטו של יוסף קיבל חלק אחד פעמיים.

מבארת הגמ' ששאל רבי חלבו את רבי שמואל בר נחמני, **מדוע נתן יעקב את הבכורה ליוסף** ולא לבן אחר, **ביאר רבי שמואל בר נחמני**, היות ויוסף העשיר את יעקב במזון שבמצרים, כאשר הגיע הבכורה ליעקב לאחר שבלבל ראובן יצועי אביו, נתנה ליוסף. **שאלו רבי חלבו**, ואם לא היה חוטא ראובן ולא היה ליעקב בכורה לתת ליוסף, לא היה נותן לו מאומה? והרי פרנסו במצרים. **ביאר רבי חלבו בשם רבו של רבי שמואל בר נחמני, רבי יונתן**, ראוי היה שהבכור יהיה לרחל, שהרי אמרה תורה "אלה תולדות יעקב יוסף" **משמע** שעיקר המשכו של יעקב מיוסף, **אלא שלאה הקדימה בתפילה**, לכך היה ראובן הבכור, **ומתוך צניעות שהיתה ברחל** החזיר הקב"ה את הבכורה ליוסף.

מבארת הגמ' שהקדימה לאה בתפילה שנאמר "ועיני לאה רכות" ורכות ממש זה לשון גנות, **אלא ביאר ר"א שהמתנות של לאה ארוכות** שזכתה לכהונה ומלכות. **לדעת רב,** הכוונה רכות כיון ששמעה שמדברים שהיא הגדולה תנשא לעשו הגדול, ורחל הצעירה תנשא ליעקב, **ושאלה** מה מעשיהם ואמרו לו שעשו איש רע וגוזל את הבריות, ויעקב איש תם, **והיתה** בוכה עד שנשרו ריסי עיניה. **וזה מה שאמרה תורה** "וירא ד' כי שנואה לאה" **והכוונה** שנואה, ששנואים מעשי עשו בפניה, **ובזכות** זה "ויפתח את רחמה".

הצניעות שהייתה ברחל, שרחל חששה מרמאותו של אביה, אמר לה יעקב אחיו אני ברמאות "ויגד יעקב לרחל **כי אחי אביה** הוא וכי בן רבקה" **והרי** יעקב היה בן אחות של אביה, ומדוע אמר אחי אביה, **אלא שאמר** אחיו אני ברמאות, **שאלה רחל** האם להתנהג ברמאות, **אמר לה יעקב** "עם נבר תתבר ועם עקש תתפל", מסר לה סימנים. **כאשר ראתה רחל** שלבן שולח את לאה להינשא ליעקב **מסרה** לה את הסימנים כדי שלא תתבייש, **ממה שנאמר** "ויהי בבקר והנה היא לאה", עד עתה לא ידע יעקב שזאת לאה.

שאל אבא חליפה קרויא את רבי חיא בר אבא, מבואר בפסוק שירדו למצרים שבעים נפש, ובמנין האנשים יש רק 69. **אמר לו** תאומה היתה עם דינה שנאמר "ואת דינה בתו" **שאלו** האם היתה אף תאומה עם בנימין שנאמר "ואת בנימין אחיו בן אמו", **אלא אמר לו רבי חיא בשם רבי חמא בר חנינא**, יוכבד היתה שהורתה היה שלא במצרים ונולדה בין החומות במצרים, שנאמר "אשר ילדה אתה ללוי במצרים".

שאל רבי חלבו את רבי שמואל בר נחמני, מדוע יעקב עזב את לבן רק כאשר נולד יוסף כמבואר "ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף" וכו'. **אמר לו** ראה יעקב אבינו שזרעו של עשו נמסר רק ביד זרעו של יוסף, שנאמר "והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש", **וכאשר נולד** יוסף יותר לא חשש. **שאל רבי חלבו** והרי מבואר "ויכם דוד" ודוד הוא משבט יהודה. **אמר לו** בפסוק בדברי הימים **נאמר שבני מנשה** היו שם ועזרו לדוד. **ומה שנאמר** "ומהם מן בני שמעון הלכו להר שעיר אנשים חמש מאות ולפטיה ונעריה ורפיה ועזיאל **בני ישעי** בראשם", **הכוונה** לבני ישעי משבט מנשה שנאמר "ובני מנשה חפר וישעי".